

1

Galējā Arktikā sals var būt tik stiprs, ka mitrums cilvēka aci sasalst un starp augšējo un apakšējo plakstiņu veidojas sīkas lāstecīnas. Skaidrā februāra dienā saules stari lūst šajos kristāliņos, liekot pār tikleni deļot sīkām varavīksnēm. Cilvēks tad dzīvo, ierāvēs tunelī, ko veido viņa anoraka – siltās vējjakas – kapuce. Tikai viņa elpa iedrošinās iziet polārajā gaisā, un, kad tas notiek, tvaiki sasalst, veidojot uz kapuces kažokādas apmales lāstekas, kas ejot viegli šķind kā kristāla zvani vējā. Tu it kā vēlies atbīdīt aizkaru sāņus un iziet ārpusaulē, bet tavš ķermenis savtīgi ieraujas sevī un sargā savu siltumu. Galu galā ķermenis uzvar, un arī prāts atkāpjas dziļumā, kur rodama vislielākā drošība. Vides naidīgums kļūst abstrakts. Pat sals šķiet mājotam citā laikā un telpā, un eksistē vienīgi ledus mierpilnā mūžība.

Arktiskajā vasarā, kad saule slinki pārvietojas debess jumā, staru intensitātes trūkumu kompensējot ar neatlaidību, ledus salūst un aizpeld projām. Zemē atgriežas dzīvība, ledus okeāni zaudē savu balto segu un kļūst pelēki un draudīgi. Ļaudis dažkārt ir mēģinājuši pierādīt pretējo, apgalvodami, ka siltā dienā polārie okeāni neizskatās un arī nemaz nav draudīgi. Es tam nepiekrītu. Pat visskaistākajā, jaukācijā dienā, kad ūdeņi ir gludi kā spogulis, pie apvāršņa mirgo divkāršā varavīksne, aisbergi viegli šūpojas turpat acu priekšā un bars balto vaļu sarīko sacensības pāri tavas laivas ceļam – pat šādās dienās, ja ignorē neticami skaisto panorāmu un ieskatās tikai pašā okeānā, tas ir pelēks un draudīgs.

2

Varu atsaukt atmiņā notikumus, kas saistās ar maniem ceļojumiem uz Hornas ragu, Ziemeļrietumu jūrasceļu, Bafina Zemes austrumu krastu un Grenlandes ziemeļrietumiem. Bet es nevaru izskaidrot, kāpēc bārā pie trešā alus kausa dzirdēts nejaušs joks lika man doties uz mūsu zemes pašiem aukstākajiem, mitrākajiem un atālākajiem rajoniem. Protams, būtu maldīgi apgalvot, ka iereibušu

vīru plāpāšana tajā pēcpusdienā būtu iemetusi dzirksteli sausā mežā; šis uguns mani bija gruzdējusi jau kopš agras bērnības.

Kad gandrīz pirms divdesmit gadiem nolēmu kajakā doties apkārt Hornas zemesragam, mani draugi uzskatīja, ka tas ir pašnāvnieka sapnis. Kad viņu izsmiekls kļuva apnicīgs, es devos ceļā viens pats, Elizabetes laikmeta dabas pētnieku bezbailības iedvesmots. Taču, irdamies pa lietu un miglu gar Čīles dienvidu krastiem, es kļūdijos aprēķinos un cietu avāriju.

Arī savā otrajā ekspedīcijā – mēģinājumā airu laivā izbraukt pa Ziemeļrietumu jūrasceļu – piedzīvoju neveiksmi. Vasaras nogalē, gaidot lidmašīnu, kas reizi nedēļā lidoja uz dienvidiem, es dzēru tēju un grauzu auzu cepumus kopā ar kādu vecu sievu, kuras vārds bija Nora. Mūsu nometne atradās tundrā, un viņa tupēja pie sava uguns-kura ar tāda cilvēka grāciju, kurš dzimis iglu – eskimosu sniega būdā – un krēslu pirmo reizi ieraudzījis tikai pusaudža vecumā. Viņa apjautājās, vai es esot piestājis arī Letiharborā, pamestā tirdzniecības vietā, kurai braucu garām. Teicu, ka piestāju gan.

Tad sekoja jautājums:

– Vai gari tevi apciemoja, kamēr biji tur?

Atsauca atmiņā šo vietu – pamesto veikalu Hudzona liča krastā, ziedošo tundru, kas vasarā priecēja acis ar koši sārziem un purpurkrāsas toņiem, bet kurā citkārt dominēja tikai brūnas un dzeltenīgas krāsas un pelēkās kalņakmens klintis.

– Nē. Bet kāpēc tu tā jautā?

Viņa paskatījās tālumā un sacīja:

– Tā ir tā vieta, kur bada laikos mēs metām bērniņus no klints.

Bērni spēlējās nogāzē zem mums. Vīri un sievas krāva tiklus mazā motorlaivā. Mana draudzene Krista Sišora pēcpusdienas saulē žāvēja mūsu guļammaisus.

Nora paņēma no uguns-kura degošu sprunguli un aizdedzināja ar to sūnas lokā ap sevi. Es klusēdams vēroju, kā pēc briža viņa apdzēsa liesmas, kuru vietā tagad no zemes pacēlās tikai tievas dūmu strūkliņas.

– Tā var atbaidītodus. Tīrais posts ar tiem odiem, – un viņa plati pasmaidīja.

Krunkainais smaids lika aizmirst garus, un mēs atkal bijām atpakaļ tagadnē – siltā dienā un rāmā ainavā.

Mēģinājumā izbraukt Ziemeļrietumu jūras ceļu mēs kopā ar Kristu cietām no izsalkuma un spēku izsūkuma, kopā skatījāmies

briesmām acīs. Bet Krista mūsu ceļa mērķi vienmēr uzskatīja par kaut ko sekundāru, kamēr manas domas bieži vien kavējās aiz apvēršņa, kādā patvaļīgi izvēlēta punktā uz kartes, kuru es saucu par savu mērķi. Mūsu atšķirīgo uzskatu sarūgtināts, es pat daļēji vainoju Kristu mūsu neveiksmē un trešo ekspedīciju plānoju bez viņas.

Divus gadus vēlāk es devos uz Arktikas austrumu daļu un mēģināju suņu pajūgā izbraukt Bafina Zemes austrumu krastu. Un atkal cietu neveiksmi. Kopā ar savu ceļabiedru pēdējo apmetni ierīkojām pie jūrā iesaluša aisberga. Kad es jau gatavojos griezt pajūgu apkārt un atzīties sakāvē, rīta saule lika aisberga virsotnei iekvēloties koši oranžā krāsā, kamēr vēja saputinātais sniegs man pie kājām palika ēnā. Būtu bijis viegli savu sakāvi izskaidrot ar temperatūru, kas bija zemāka par sešdesmit grādiem, ziemas sniegpuiteņiem vai pieredzes trūkumu, bet tie visi būtu bijuši meli. Es cietu neveiksmi tāpēc, ka man trūka Noras humora izjūtas un tā dabiskuma, ar kādu viņa uztvēra šo zemi. Es vēl nebiju iemācījies saprast, ka dzīves likstas un grūtības nav uztveramas kā ļaunums.

1988. gadā Krista man pievienojās, lai kajakā irtos pa seno jūrasceļu no Elsmiras salas līdz Grenlandei. Šo ceļojumu deviņpadsmitā gadsimta vidū veicis cilvēks, kurš bijis šamanis, slepkava un varbūt arī ārpriestājs. Dodamies pa viņa pēdām un galu galā ieklausīdamies šajā zemē, tās ļaudīs un garos, mēs sasniedzām Grenlandi, kā savu mērķi šoreiz izjūzdamī pašu ceļojumu.

3

Desmit gadus esmu strādājis pie šī manuskripta, rakstīdams par saviem piedzīvojumiem tad, kad tie bija beigušies, un bez skaidra priekšstata, kā mans stāsts varētu izskatīties kopumā. Tad 1997. gada 26. janvārī lavīna mani noslaucīja no kādas kalnu nogāzes Britu Kolumbijā. Nākamajā dienā, pēc tam, kad ķirurgs bija sagnālojis manu laužto iegurnā kaulu, es, vēl morfija apdullināts, gulēju savā slimnīcas gultā un skatījos uz dažādajām caurulītēm, kas gan ievadīja manā ķermenī kaut kādus šķidrumus, gan kaut ko citu izvadīja ārā. Mans istabas kaimiņš skatījās televīzijā operas pārraidi. Es piespiedu zvana pogu un palūdzu māsu, lai aizvelk aizkarus ap

manu gultu; es zināju, ka operā glābiņu neradīšu. Kad atgriezos mājās, Krista no kādas slimnīcu inventāra kompānijas noirēja mazu hidraulisko pacelāju. Nākamo sešu nedēļu laikā Krista katru rītu izcēla mani no gultas, nolaida atpūtas krēslā un izvietoja apkārt visu, kas man varētu būt nepieciešams: ēdienu, dažus cepumus, dzeramo, telefonu, grāmatu un mazu datoru. Tad viņa uzģērba savu vējjaku un devās slēpot svaigajā sniegā. Es parasti apēdu cepumus, tiklīdz durvis aiz viņas bija aizvērušās. Lēni gremodams, es domās ceļoju atpakaļ uz tālajām malām, pūlēdamies saprast, kur klejojumi mani aizveduši un kur vēl aiz vedīs, tiklīdz atkal tikšu uz kājām.

Reiz dzīvojis kāds mednieks, kam pastāvīgi zudusi gaļa. Viņš vienmēr nolīcis to alā, savā krātuvē, bet nākamajā dienā tā jau bijusi tukša. Mednieku tas, protams, sanīknojās. Viņš nozvērējies nogalēt un iesviest jūrā katru, ko pieķers gaļas zādzībā. Un tā nu viņš paslēpies alas dibenā un gaidījis. Pagājusi viena diena, otra. Tad viņš ieraudzījis bariņu bērnu, kas uzradušies sazin no kurienes un apstājuši gaļu. Nīknumā mednieks pacēlis šķēpu, gatavs nogalināt visus pēc kārtas. Bet tad viņš aptvēris – tie taču ziemeļblāzmas bērni – to bērnu gari, kas pasaulē nākuši nedzīvi un deļo debesis. Mazie viņam pastāstījuši, ka pēdējais laiks tiem bijis grūts un bieži nācies ciest bado. Mednieks nu sapratis, kāpēc sen nebija redzējis ziemeļblāzmu. Vai viņš būšot ar mieru atdot šiem gaļu? Ja ne, debesis vēl ilgi palīkšot tukšas. Mednieks iežēlojies.

– Lūdzu, ņemiet ar, – viņš teicis.

Un pēc dažam dienām debesis atkal kvēlojusi ziemeļblāzma.

Inuitu leģenda no Lorenša Milmana
«Spoku pilns kajaks»

1

Atgriezies Sadernkrosā, lasijām mellenes, cepām maizi Kristas ar malku kurināmās plīts krāsnīnā, ziedām uz tās svaigo melnleņ ievārijumu, piedevām viens otram pāridarījumus grūtajos brīžos un atsaucām atmiņā labo. Bet mūsu attiecībās bija sākušies atplūdi. Pārāk ilgu laiku bijām pavadījuši kopā vienā laivā, rokas stiepiena attālumā, aukstā, pelēkā okeānā, pretrunīgu sapņu plosīti.

Tādā šaurībā, kāda bija Kristas virtuvē, divi cilvēki gribot negribot uzgrūžas viens otram. Var palaist otru garām, rokai viegli nogulstot uz drauga gurna pieskārienā, kas vēsta: «Es iešu te, tu ej tur un atceries, ka tevi mīlu.» Bet var arī lauzties uz priekšu kā buldozers un savu kursu paziņot ar skatienu, kas pauž: «Šeit tagad iešu es!» Mēs nestrīdējāmieš, bet, kad ķermeniskās izpausmes sāka mainīties, jutu, ka laiks doties prom.

Es nokopu savu nekārtīgo rakstāmgaldū, paštaisītā galdā virsmu un kājas uzsviedu uz malkasgrēdas un puķu podu novietoju atpakaļ istabas stūrī, kur tas bija stāvējis pirms manas ierašanās. Tad grāmatas un rakstāmmašīnu iekrāvu bagāžniekā, abas kartotēkas kastes novietoju uz aizmugures sēdekļa, bet ceļojumu un alpinisma inventāru sabāzu atlikušajās brīvajās spraugās. Mēs apskāvāmies un skūpstījāmies, un murminājām kaut ko par «drīzu redzēšanos». Tad es sēdos mašīnā un braucu lejup pa kalnu.

Nouija bija izteikusi vēlēšanos šo skolas gadu pavadīt kopā ar mani, tāpēc devos uz Kaliforniju viņai pakaļ. Braucot viens pats garus gabalus, es cenšos izslēgt no apziņas sarežģītas emocijas. Pat parastos apstākļos domām ir tendence savērties ap sasodīto līniju ceļa vidū. Taču šoreiz situācija nebija parasta. Ilgojos pēc skaļas mūzikas, kas dārdinātu pa bungādiņām un nelaistu klāt domas. Uzliku austiņas un ieslēdzu uz skaļāko.

Bet pat mūzika bija bezspēcīga. Vai es tagad bez apdomas lauzos brīvībā, lai apliecinātu sevi, Džonu Tērku, un savu unikālo dzīves stilu? Vai arī biju nonācis apjukumā un rikojos stulbi?

Pēc piecpadsmit stundām, diviem litriem kafijas, viena lielā Maka un pilna vēdera ar kraukšķīgu ceptu cāli sāku nosvērties par labu otrajam skaidrojumam. Kas gan bija radījis šo apjukumu? Vai tad būtu tik sarežģīti konstatēt, kas mani dzīvē darijis laimīgu? Veselus desmit gadus biju nomētājies pa pasauli. Gandrīz trešo daļu sava mūža.

«Muļķis neesmu,» es pats sev sacīju. «No ķīmijas aizgāju tāpēc, ka ķīmiķu sejas man šķita pārāk dzeltenīgas un iekritušas un mani vilināja slēpošana. Es devos uz Hornas ragu, lai... jā, ko īsti tad gribēju panākt? Rast garīgu apmierinājumu miglas vālos? «Miglas vāli» skanēja pietiekami dzejiski, ja tos nepārfrāzēja par «salti, mitri smidzekļi». Lielāko daļu ceļojumā pavadītā laika pamatīgi nomocijos. Tad kāpēc devos otrā ekspedīcijā pa Ziemeļrietumu jūrasceļu?

Man neizdevās notvert nevienu vienkāršu domu, kas spētu mani vadīt un nomierināt.

Uzbraucu uz ātrgaitas automaģistrāles un nospiedu pedāli.

Ar Nouiju satikos netālu no Santabarbaras, un mēs iegājām picērijā apspriest plānus. Savu māju Teljuraidā biju pārdevis, un visa mana mantība atradās mašīnā. Vienīgi dažas grāmatas un piezīmes bija palikušas Sadernkrosā. Biju trīsdesmit septiņus gadus vecs vīrišķis bez mājas un bez īpaša ceļamērķa. Nouija ierosināja, ka mēs varētu

apciemot savus draugus Džoku un Frānsiju, kuriem piederēja aitu ferma Kolorādo štata dienvidos. Man priekšlikums patika, tāpēc braucām uz dienvidiem līdz Losandželosai un tad pagriezāmies austrumu virzienā, un devāmies cauri tuksnesim.

Uzcēlām upmalā lielo telti un aizbraucām uz pilsētu pēc pārtikas krājumiem. Es sāku strādāt pie vēl vienas apkārtējās vides zinātnes mācību grāmatas. Nouijai būtu vajadzējis mācīties ceturtajā klasē, bet mēs ignorējām skolas autobusu, kurš katru dienu brauca garām pa lielceļu. Es lasīju viņai priekšā Hemingveju, un viņa pūlējās izprast romānu «Kam skanēs zvans».

Dzejas stundās mēs klausījāmies Bobu Dilanu, izmantojot mašīnas stereo atskaņotāju. Džoks viņai iemācīja slaukt govīs un kopt aitas. Frānsija metās Nouijai virsū ar matu suku, un, kad pinkas bija pieveiktas, abas kopā devās uz dārzu novākt ražu. Džoka brālis Dūgs mācīja viņai, kā jāzog cāļi. Pirms tam gan apzinīgi atgādinādams, ka zagt cāļus nav labi, bet, ja pienāktu reize, kad visi striķi trūkst un bads klāt, varot nakti ielavīties vistu kūti, saķert cāli aiz kājām un veikli pagriezt ar galvu uz leju. Cālis, kuram galva karājoties uz leju, nečiepstēšot un nedomināšot fermeri.

Kādu rītu, vēl neizlīdis no sava guļammaisa un vērodams, kā uz telts iekšienas vizuālo agrā rudens sarma, nolēmu, ka ir laiks ieviest mūsu programmā sabiedrisko zinātņu stundu. Kad Nouija pamodās, mēs sakūrām uguni, uzcepām pannu ar olu kulteni un sākām plānot ceļojumu uz Jukatanas pussalu Meksikā.

Nouija ierosināja uzaicināt arī Kristu. Nouija nebūt nebija izprotšs bērns – terapeits, kas pūlētos glābt savu tētiņu no vientuļām vecumdienām. Krista bija viņas draudzene, un Nouija uzskatīja, ka mums visiem kopā būtu jautri. Es uzmanīju olas un piemetu ugunskurā vēl vienu pagali. Kāpēc mēs ar Kristu, kopā esot, nevarētu saglabāt katrs savu es? Pabeidzis brokastot, es aizsoļoju līdz lielajai mājai un aizņēmos telefonu. Laimīgā kārtā arī Krista bija sākusi ilgoties pēc manis. Viņa pati to apraksta šādi:

«Kad Džons ar Nouiju aizbrauca uz Kolorado, es atkal biju noteiceja pār savu būdu, darbu un dzīves ritmu. Ceļojuma emocionālais un fiziskais stress mums abiem bija radījis vēlmi atkāpties katram savā teritorijā.

Es strādāju mežu dienestā un savas dienas vadīju, soļodama pa mežu un inventarizēdama augošos būvkokus. Katru rītu, izkāpuši no kravas automašīnas, mēs, vadoties pēc kompasa, pa zvēru takām devāmies meklēt vietas,

kur aug būvkoki, tad pētījām to dabisko vidi un izplatības apgabalu, noteicām izmērus un vecumu.

Koki Montānas rietumu daļā ir mazi salīdzinājumā ar tiem, kādus var atrast Vašingtonas un Oregonas štatos, bet, atceroties bezkoku tundru, tie šķiet isti milži. Agrās septembra salnas bija piešķirušas mellenājiem spilgti sarkanu krāsu, bet visa pārējā veģetācija lepojās ar visdažādāko nokrāsu dzelteniem un zeltainiem toņiem.

Pēc viena vecajā ritmā nodzīvota mēneša sāku atkal ilgoties pēc Džona. Biju tikko pabeigusi savu sezonas darbu, kad viņš piezvanīja. Pēc pēdējās nejauki aukstās nedēļas mežos ceļojums uz Jukatānu ar Džonu un Nouiju šķita īpaši vilinošs. Pasūtīju biļeti lidojumam uz Denveru.»

Mēs aizlidojām uz Meksiku, ložņājām gar korāļu rifiem un apmeklējām seno maiju celtni drupas. Mēs ar Kristu piedevām viens otram grūtos laikus un no jauna iemilējāmies. Krista uzaicināja mūs abus pavadīt ziemu pie viņas Sadernkrosā.

Nouija mācījās tuvējā skolā, es strādāju pie grāmatas un kopā ar Kristu gandrīz katru dienu slēpoju. Kādu pēcpusdienu, kad pēc izbrauciena kalnos dzērām karstu šokolādi, pie durvīm piekļāvēja mūsu kaimiņš Karls un aicināja mani pie telefona. Tur nebija nekā divaina, jo tuvākajā apkārtnē Karls vienīgais varēja lepoties ar telefonu.

- Vai teica, no kurienes zvana? - es jautāju, kad abi bridām pa sniegu.

- No Oregonas štata policijas.

Pārcilāju prātā savus nesenos braucienus un mēģināju atcerēties kādu satiksmes pārkāpumu, kādu nenomaksātu sodu par mašīnas atstāšanu neatļautā vietā, taču nekas nenāca prātā.

- Hallo.

- Runā Oregonas štata policijas virsnieks Jensens. Vai jūs pazīstat divpadsmitgadīgu meiteni Rīvu Sariju?

- Jā, viņa ir mana meita. Neesmu viņu redzējis kopš agras bērnības.

- Mēs viņu aizturējām Portlendā autoostā par klaiņošanu. Viņa teica, ka esot ar mieru dzīvot pie jums, bet aizbēgšot atkal, ja mēs atdošot viņu mammai. Vai pieņemsiet meiteni?

Es nokārtoju visas nepieciešamās formalitātes ar sociālās sfēras ierēdņiem un tiesnešiem, aizsūtīju lidmašīnas biļeti un sagaidīju Rīvu tuvākajā lidostā Batē.

Atpazinu viņu tikai pēc tā, ka viņa bija vienīgā jaunā meitene bez pavadoņiem. Mati viņai bija ar fēnu veidoti un uzkasīti, apģērbs pilnsētniecisks. Pasniedzu viņai zābakus, kurus biju paķēris lidzi, bet viņa atteicās novilkt savas vaļējās ielas kurpes. Paskaidroju, ka dzīvojam augstu kalnā sniegos, kur nav bruģētu ielu un trotuāru. Viņa atbildēja, ka zābaki esot neglīti.

Kristas mazā kalnu būda bija ideāla vienam cilvēkam, pašaura diviem, bet četri tur radīja istu haosu. Meitenēm guļavietas vajadzēja klāt uz grīdas, un mums nebija elektrības fēniem un matu cirtojamām šķērēm.

Mēs ar Kristu vēl nebijām tā pieslipējušies, lai izturētu šādu spiedienu. Es gudroju pārcelties uz Aļasku un varbūt doties vēl vienā ekspedīcijā. Krista gribēja palikt Sadernkrosā un varbūt nodibināt ģimeni. Mēs vienojāmies, ka esam draugi un milētāji šobrīd, bet ne uz visiem laikiem.

Pavasari Nouija aizlidoja atpakaļ uz Kaliforniju, un Rīva devās pārciemos Džoka un Frānsijas fermā. Es iemainīju savu mašīnu pret pikapu un izvācos no Kristas būdas jau otro reizi.

Braucu cauri Britu Kolumbijai kā transā, nespēdams ticēt, ka atkal esmu viens. Dažas stundas pagulēju, izdzēru termosu ceļmalā pirktas kafijas žļurgas un atkal sēdos pie stūres. Atcerējos lieliskos mirklus Čīlē, kad biju pārvarējis bailes un tukšuma sajūtu un varēju atkal droši raudzīties pasaulei acīs. Protams, bija arī melnās dienas, bet kaut kā vienmēr tiku tām pāri. Es joņoju caur taigu, ieturot zināmu ritmu: nobraucu tūkstoš jūdzes, divas stundas nogulējos, iedzēru kafiju, paēdu, atkal braucu. Muitnieks uz Aļaskas robežas uzmeta man tikai vienu skatienu un nokomandēja:

- Izkāp no mašīnas, uzliec abas rokas uz priekšējā spārna, izplēt kājas un turi muti.

Nu labi, mati man bija pinkaini, bārda trīs dienas neskūta, un ģimīšis kā pusmūža narkomānam. Bet viņš nedrīkstēja mani kratīt tāpēc vien, ka draņķīgi izskatījies. Biju taču pametis mīļoto sievieti, un aiz bailēm no sevis paša nevarēju gulēt.